

บทความวิชาการ

อนาคตของอาเซียน ภายใต้ระบบโลกหลายขั้วอำนาจ

ASEAN Ahead in the Multi Polar Global System under Super Powers

ธงชัย รอดย้อย

กรมยุทธการทหารบก

ถ.ราชดำเนินนอก แขวงบางขุนพรหม เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200

Thongchai Rodyoi

Directorate of Operations, Royal Thai Army

RatchadamnoenNok Rd.Pranakorn Bangkok 10200

E-mail: rodyoi@yahoo.com

วันที่รับบทความ : 2 กุมภาพันธ์ 2564

วันที่แก้ไขบทความ : 25 กุมภาพันธ์ 2564

วันที่ตอบรับบทความ : 17 มีนาคม 2564

ประชาคมอาเซียนเป็นองค์การระหว่างประเทศ ลักษณะขององค์การความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นภูมิภาคที่มีที่ตั้งซึ่งมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ เป็นเส้นทางเดินเรือ ทั้งเรือขนส่งสินค้าและเรือรบ ผลจากแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงสภาวะแวดล้อมโลกที่จะกลายเป็นระบบหลายขั้วอำนาจ ปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านเกิดการแข่งขันกันของอภิมหาอำนาจ สหรัฐอเมริกา จีน รัสเซีย อินเดีย และยุโรป

ดินแดนของประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนจึงถูกกระทบไปด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ และการทหาร และปัญหาทะเลจีนใต้ที่สร้างความตึงเครียดในภูมิภาคมากที่สุดที่กำลังเกิดขึ้น อาเซียนต้องดำรงความร่วมมือและเป็นมิตรกับทุกประเทศ ต้องดำเนินความสัมพันธ์อย่างระมัดระวัง และใช้ประโยชน์จากมติและท่าทีของอาเซียนเป็นธรรมาภิบาลของประเทศสมาชิก เพื่อลดแรงกดดันจากอภิมหาอำนาจให้ต้องเลือกข้างใดข้างหนึ่ง

คำสำคัญ : ประชาคมอาเซียน องค์การระหว่างประเทศ โลกระบบหลายขั้วอำนาจ ปัญหาทะเลจีนใต้

Abstract

ASEAN Community is the international organization in Southeast Asia region. This region presents its strategic location importance as communication line or sea line for both commercial and military vessels. Global security environment is changing from mono polar to multi polar global system. It is being transformed that make all players especially super powers fall into competition, each other's, including the United State, China, Russia, EU and India. ASEAN territory is also affected by their competition focusing on economic

and military. The South China Sea problem is the most currently tension in the region. ASEAN need to be careful to maintain good relationship with all great powers or super powers. The Question for ASEAN is, how to make all its members get benefit from ASEAN commitment to each important issue concerning with the super powers, balancing, decreasing pressure to choose ones side. How can ASEAN members play the same direction role in global stage, or to the competition great powers?

Keywords: ASEAN Community, International Organization, Multi Polar Global System, The South China Sea Problem.

บทนำ

มีนักการตลาดกล่าวว่า โลก ณ ขณะหนึ่ง คือ โลกของผู้คนในวัย 17-45 ปีในห้วงขณะนั้น คือ ผู้คนที่อยู่ในวัยเริ่มต้นเติบโต ทำมาหากิน มีครอบครัว คือผู้คนที่สร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ เติมให้โลกใบนี้ ทั้งศิลปะ ธุรกิจ วิชาการ การเมือง การทหาร วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี คือกลุ่มคนที่กำหนดความนิยม ความเป็นไปของโลก วัยก่อนหน้านี้อีกก็เด็กเกินไปเลยวัยนี้ไปก็เข้าสู่วัยที่ต้องการความปลอดภัย ความมั่นคงในชีวิต สินค้าที่วางขายอยู่บนชั้นวางของในห้างร้านต่าง ๆ ส่วนใหญ่ก็ตอบสนองให้คนในวัยระหว่างนี้จะมีมุมเด็ก มุมผู้สูงวัยบ้างนั้นก็เป็กลุ่มน้อย กลุ่มเฉพาะ การผลิตสินค้าในโรงงานอุตสาหกรรมตั้งแต่สินค้าพื้นฐานจนถึงสินค้าไฮเทค จึงมุ่งตอบสนองความต้องการของคนกลุ่มวัยที่กล่าวมาแล้วเป็นหลักคนในช่วงยุคหนึ่งจึงอาจไม่เข้าใจพฤติกรรมของคนอีกรุ่นหนึ่งได้ เพราะคนแต่ละรุ่น หากยังมีช่วงวัยที่ต่างกันไปมาก ๆ การผ่านพบสิ่งต่าง ๆ หรือความยากลำบากก็แตกต่างกัน การศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ เหตุการณ์ที่ผ่านมาย่อมสามารถนำไปเป็นองค์ประกอบทำนายแนวโน้มในอนาคตได้ส่วนหนึ่ง

มนุษย์ประสบชะตากรรม โศกนาฏกรรม จากการเข่นฆ่ากันในสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่สิ้นสุดลงในปี ค.ศ.1948 ความโหดร้ายของสงครามหลอนจิตใจของคนทั่วโลกโดยเฉพาะชาติตะวันตก องค์การระหว่างประเทศ และกฎหมายระหว่างประเทศจึงเป็นนวัตกรรมที่ถูกสร้างขึ้นมาจากเพื่อควบคุมมิให้เกิดสงครามอันโหดร้ายเกิดขึ้นอีกทั้งที่ก่อนหน้านี้ก็เคยมีมาก่อนแล้วและดูเหมือนว่าไม่เห็นจะป้องกันสงครามโลกที่เกิดขึ้นครั้งที่ 1 แล้ว จะสกัดมิให้เกิดครั้งที่ 2 ได้ พอจบสงครามโลกปุ๊บก็เข้าสู่ความขัดแย้งทางลัทธิอุดมการณ์ เป็นสงครามเย็นแทบจะทันทีการจับกลุ่มแบ่งขั้วกันก็ตามมาระหว่างค่ายเสรีนิยม กับค่ายคอมมิวนิสต์กินเวลา 40 กว่าปี ที่มีเรื่องราวเกิดขึ้นมากมายก่อนที่สงครามเย็นจะจบลง

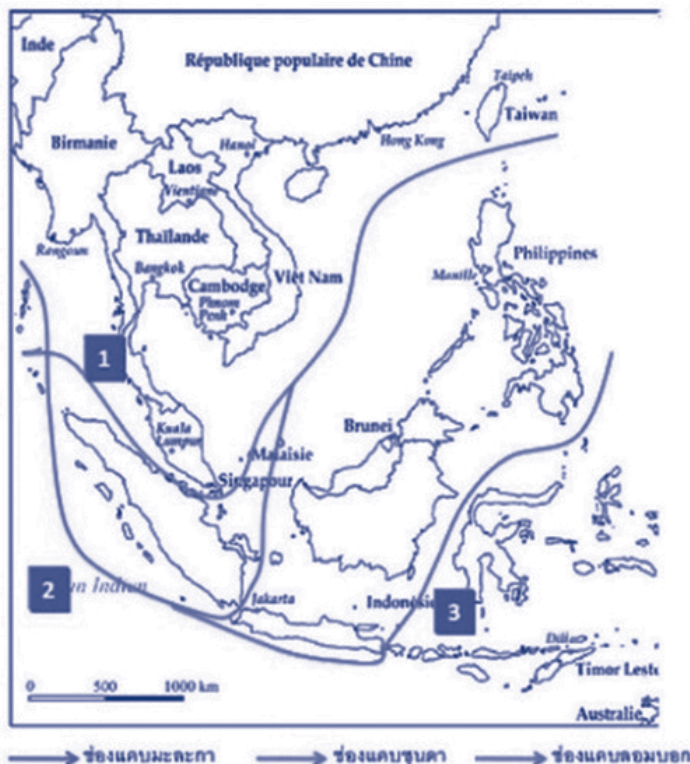
ประชากรโลกที่เพิ่มขึ้นส่งผลถึงการบุกรุก ทำลายสิ่งแวดล้อม แย่งชิงทรัพยากร และเร่งการผลิตอาหารและสิ่งของเครื่องใช้เพื่อเลี้ยงดูประชากรโลก พร้อมกันไป

กับสงครามโลก สงครามเย็น (สงครามอุดมการณ์) และสงครามเศรษฐกิจ ตลอดห้วง 70 ปีที่ผ่านมาในช่วงเวลาเดียวกันองค์การระหว่างประเทศ องค์การนานาชาติ และองค์การความร่วมมือในรูปแบบต่าง ๆ ก็ถือกำเนิดขึ้นมาด้วย มีวัตถุประสงค์ทั้งทางการเมืองระหว่างประเทศ เศรษฐกิจ สังคม การทหารและความมั่นคง การจับกลุ่มประเทศกันครอบคลุมพื้นที่ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ในภูมิภาคต่างๆ ของโลก หรือแม้กระทั่งการรวมกลุ่มกันเพื่อประโยชน์ในความร่วมมือทางเศรษฐกิจแม้จะอยู่กันคนละภูมิภาคก็ตาม อาเซียน หรือสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN – Association of South East Asia Nations) ก็เป็นหนึ่งในองค์การความร่วมมือในภูมิภาคที่ก่อตั้งขึ้นมาด้วยวัตถุประสงค์ดังเดิมในความร่วมมือด้านเศรษฐกิจและสังคมเป็นหลัก จนเมื่อประกาศเป็นประชาคมอาเซียนเมื่อปลายปี 2558 กลไกหลักในการขับเคลื่อนที่กำหนดไว้ 3 เสาหลัก จึงครอบคลุมแทบทุกด้านทั้งการเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี

ความคาดหวังของสมาชิกอาเซียน ที่รวมถึงไทยเรา ที่จะได้เห็นความใกล้ชิดเหนียวแน่น มีความร่วมมือที่แน่นแฟ้น รวมถึงสภาพของชาติสมาชิกในการต่อรองผลประโยชน์ ถ่วงดุลอำนาจกับชาติมหาอำนาจหรือกลุ่มความร่วมมือในภูมิภาคอื่น จะกระทำอะไรได้บ้าง และจะต้องพบเจอปัญหาอุปสรรคอะไรอีกบ้างในท่ามกลางการแข่งขันกันของชาติมหาอำนาจที่เข้ามามีอิทธิพลอยู่ในภูมิภาคอาเซียน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เป็นเส้นทางคมนาคมอันเป็นผลประโยชน์ของมหาอำนาจทั้งทางเศรษฐกิจและการทหาร ความเป็นพลวัตรของภัยคุกคามและสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงในทุกมิติจะเป็นโจทย์เริ่มต้นให้แต่ละชาติต้องปรับเปลี่ยนบทบาท ท่าที ความสัมพันธ์ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ เพื่อผลประโยชน์ของชาติตนเป็นระยะ ๆ อยู่เสมอ

ความสำคัญในที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ โดยเฉพาะพื้นที่ของช่องแคบมะละกา ช่องแคบซุนดา และช่องแคบลอมบอก เป็นจุดที่มีความสำคัญของเส้นทางเดินเรือ ทั้งเรือสินค้า

แผนภาพที่ 1 แผนที่แสดงเส้นทางเดินเรือผ่านช่องแคบสำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

1. ช่องแคบมะละกา

2. ช่องแคบซุนดา

3. ช่องแคบลอมบอก

ที่มา : <https://thaipublica.org/ช่องแคบมะละกา/>

และเรือรบ เป็น Choke Point โดยเฉพาะช่องแคบมะละกา ที่มีเรือสินค้าผ่านคับคั่งมากที่สุด สินค้าจากโรงงานผลิตในญี่ปุ่น เกาหลีใต้ จีน ไต้หวัน เวียดนาม อินโดนีเซีย ไทย และกัมพูชาที่จะส่งออกไปยังเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง ยุโรป และแอฟริกา รวมถึงการขนส่งน้ำมันดิบจากตะวันออกกลางไปยังเอเชียตะวันออก ที่จีนกำลังเติบโตและต้องการใช้พลังงานจำนวนมาก นอกจากนี้สมาชิกอาเซียนบนคาบสมุทร อันได้แก่ เมียนมา ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม และมาเลเซีย ยังเป็นสะพานทางบกเชื่อมต่อกับประเทศอื่น ๆ ของทวีปเอเชีย รวมถึงการทำหน้าที่ฐานการผลิตของโรงงานให้กับบริษัทข้ามชาติ ฯลฯ หลายเหตุผล หลายปัจจัยประกอบกันขึ้นเป็นความสำคัญที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของอาเซียน

เมื่อดูที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะเห็นได้ทันทีว่าภูมิภาคนี้ ไม่อาจหนีพ้นจากการที่ชาติมหาอำนาจจะต้องเข้ามามีกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง

ให้ได้เห็นอย่างแน่นอน ยิ่งการเป็นเส้นทางผ่าน เป็น Choke Point ด้วยแล้ว ยิ่งไม่อาจปฏิเสธได้ ดังนั้นในสภาวะแวดล้อมที่นักวิชาการด้านความมั่นคงทั่วโลกคาดการณ์แนวโน้มว่าโลกจะเป็นโลกแบบหลายขั้วอำนาจ รวมทั้งในปัจจุบันที่เห็นชัดถึงการแข่งขันระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีน ซึ่งมีการใช้มาตรการทางเศรษฐกิจ ที่ทั่วโลกต่างเรียกว่าการทำสงครามเศรษฐกิจกันอยู่ขณะนั้นนั้น ประชาคมอาเซียน จะเดินไปข้างหน้าตามเป้าหมายอย่างราบรื่นได้หรือไม่ หรือจะไปสู่เป้าหมายได้ตลอดรอดฝั่ง สมกับเป็นภูมิภาคที่มีความสงบสุข มีสันติภาพ มีการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ นอกจากนี้ยังมีสิ่งที่อาเซียนต้องเผชิญกับปัญหาภายในเองและอุปสรรคของการรวมตัวกันหรือไม่ อย่างเช่นที่เกิดขึ้นในยุโรป จนท้ายที่สุด สหราชอาณาจักร ก็ถอนตัวออกไปจากสหภาพยุโรป

โลกระบบหลายขั้วอำนาจ หมายถึงโลกที่มีมหาอำนาจหลายประเทศ คานอำนาจกันอยู่ทั้งด้วยพลังอำนาจทาง

แผนภาพที่ 2 แผนที่แสดงพื้นที่อ้างสิทธิ์ทับซ้อนในทะเลจีนใต้

ที่มา : https://en.wikipedia.org/wiki/South_China_Sea#/media/File:South_China_Sea_claims_map.jpg

เศรษฐกิจ และการทหาร เป็นที่ทราบกันดีว่าในยุคสงครามเย็น โลกแบ่งเป็น 2 ขั้ว คือ โลกเสรีนิยมมีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำฝ่ายหนึ่ง และโลกสังคมนิยม มีสหภาพโซเวียต เป็นผู้นำอีกฝ่ายหนึ่ง จนเมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลงพร้อม ๆ กับการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ราวปี 2532 สหรัฐอเมริกา จึงกลายเป็นมหาอำนาจหนึ่งเดียวของโลก กลายเป็น ขั้วอำนาจเดียวที่ไม่มีชาติใดมาท้าทายได้เป็นการชั่วคราว สหรัฐฯ และชาติตะวันตก ควบคุม กำหนดกฎกติกา จัดระเบียบโลกตามความพอใจ โดยใช้เวลาไป ประมาณ

30 ปี จีนได้เติบโตขึ้นมาทั้งทางเศรษฐกิจและการทหาร เช่นเดียวกับรัสเซียที่พลิกฟื้นจากสหภาพโซเวียตก็กลับเข้าสู่เวทีโลก ยุโรปปรวมตัวกันเป็นสหภาพยุโรป อินเดียแม้จะยังไม่เติบโตเท่าจีน แต่อินเดียก็มีขนาดพื้นที่และประชากร ที่มีพลังอยู่ในตัวของตัวเอง แต่ละชาติมหาอำนาจเหล่านี้ เริ่มมีศักยภาพมากพอที่จะท้าทายอำนาจของสหรัฐฯ จึง เกิดเป็นภาวะจับกลุ่มแบ่งฝ่ายแข่งขันต่อสู้กันในรูปแบบต่างๆ อยู่ในปัจจุบัน

องค์การระหว่างประเทศ

ความเป็นมาของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน (Association of Southeast Asian Nations-ASEAN)

ขอทบทวนและทำความเข้าใจกับอาเซียนองค์การความร่วมมือประจำภูมิภาคของเราก่อนที่จะพิจารณาในโอกาสถัดไปว่า อาเซียนภายใต้สภาพแวดล้อมด้านความมั่นคง โดยเฉพาะพื้นที่บริเวณทะเลจีนใต้ที่นับวันมีความตึงเครียด ร้อนแรงมากขึ้นทุกวันๆ จากการเผชิญหน้าและท้าทายกันของสหรัฐอเมริกากับจีน ซึ่งไม่เพียงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เท่านั้น แต่ทั้งสองฝ่าย ยืนตรงข้ามกันแทบจะทุกปัญหาและทุกภูมิภาค เช่น ความขัดแย้งในตะวันออกกลาง การเข้าไปมีอิทธิพลของจีนในยุโรป และภูมิภาคทั่วโลกเหนือ ในแอฟริกา และอเมริกากลาง เป็นต้น

1. การก่อตั้ง: สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asian National หรือ ASEAN) ก่อตั้งขึ้นโดยปฏิญญากรุงเทพ (The Bangkok declaration) เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2510 โดยสมาชิกผู้ก่อตั้ง 5 ประเทศได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย ซึ่งผู้แทนทั้ง 5 ประเทศ ประกอบด้วย นายอาดัม มาลิก (รัฐมนตรีต่างประเทศอินโดนีเซีย) นาย ตุน อับดุล ราซัค บิน ฮุสเซน (รองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีกลาโหม และรัฐมนตรีกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติมาเลเซีย) นายนาซิโซ รามอส (รัฐมนตรีต่างประเทศฟิลิปปินส์) นายเอส ราซาร์ตัม (รัฐมนตรีต่างประเทศสิงคโปร์) และ พันเอก(พิเศษ) ถนัด คอมันตร์ (รัฐมนตรีต่างประเทศไทย)

ในเวลาต่อมาได้มีประเทศต่าง ๆ เข้าเป็นสมาชิกเพิ่มเติม ได้แก่ บรูไนดารุสซาลาม (เป็นสมาชิกวันที่ 7 มกราคม 2527) เวียดนาม (เป็นสมาชิกวันที่ 28 กรกฎาคม 2538) ลาวและพม่า (เป็นสมาชิกวันที่ 23 กรกฎาคม 2540) และ กัมพูชา (เป็นสมาชิกวันที่ 30 เมษายน 2542) ตามลำดับ ทำให้อาเซียนมีสมาชิกรวม 10 ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

2. วัตถุประสงค์ของการก่อตั้งอาเซียน

เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างประเทศในภูมิภาคธำรงไว้ซึ่งสันติภาพเสถียรภาพและความมั่นคงทางการเมืองสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าทางด้าน

เศรษฐกิจการพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรม การกินดีอยู่ดีของประชาชนบนพื้นฐานของความเสมอภาคและผลประโยชน์ร่วมกันของประเทศสมาชิกโดยแบ่งเป็นดังนี้

2.1 เพื่อส่งเสริมความร่วมมือและความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมเทคโนโลยีวิทยาศาสตร์และการบริการ

2.2 เพื่อส่งเสริมสันติภาพและความมั่นคงส่วนภูมิภาค

2.3 เพื่อเสริมสร้างความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและพัฒนากิจการทางวัฒนธรรมในภูมิภาค

2.4 เพื่อเสริมสร้างให้ประชาชนในอาเซียนมีความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดี

2.5 เพื่อให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในรูปแบบของการฝึกอบรมและการวิจัยและส่งเสริมการศึกษาด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

2.6 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการเกษตรและอุตสาหกรรม การขยายการค้าตลอดจนปรับปรุงการขนส่งและการคมนาคม

2.7 เพื่อส่งเสริมความร่วมมืออาเซียนกับประเทศภายนอกองค์การความร่วมมือแห่งภูมิภาคอื่นๆ และองค์การระหว่างประเทศ

3. สัญลักษณ์ของอาเซียนคือรูปวงข้าวสีเหลืองบนพื้นสีแดงล้อมรอบด้วยวงกลมสีขาวและสีน้ำเงินรวงข้าว 10 รวงหมายถึงประเทศสมาชิก 10 ประเทศสีเหลืองหมายถึงความเจริญรุ่งเรืองสีแดงหมายถึงความกล้าหาญและการมีพลวัติสีขาวหมายถึงความบริสุทธิ์และสีน้ำเงินหมายถึงสันติภาพและความมั่นคงและมีตัวอักษรคำว่า “asean” สีน้ำเงินอยู่ใต้ภาพรวงข้าว

ที่มา : <https://image.dek-d.com/26/2977117/112955732>

อาเซียนในปัจจุบัน

ประเทศสมาชิก: 10 ประเทศได้แก่ ไทย พม่า มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ เวียดนาม ลาว กัมพูชา และ บรูไน

ขนาดพื้นที่และประชากร: มีขนาดพื้นที่รวมกันประมาณ 4,486,690 ตารางกิโลเมตร ประชากร 667,008,294 คน

รายได้ประชาชาติ (GDP) : รวมกันประมาณ 9.34 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ* (คิดเป็นประมาณร้อยละ 11.5 ของ GDP โลก)

2. กรอบปฏิบัติอาเซียนเรียกว่ากฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter)

เริ่มใช้เมื่อเดือนธันวาคม 2551 เป็นแนวทางการดำเนินงานที่ระบุโครงสร้างองค์กรและหลักปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้การดำเนินงานไปสู่การเป็นประชาคมอาเซียนโดยผู้นำอาเซียนได้ตกลงกันและสร้างประชาคมอาเซียนได้สำเร็จ

ในปี 2558 ประกอบด้วย 3 เสาหลักดังนี้

2.1 เสาหลักที่ 1 ความร่วมมือในด้านการเมืองและความมั่นคง

ในด้านการเมืองและความมั่นคงอาเซียนมีเป้าหมายสำคัญคือการส่งเสริมสันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อสร้างสถานะที่จะอำนวยความสะดวกสร้างประชาคมอาเซียนให้สำเร็จภายในปี 2558 ซึ่งจะทำให้ประชาคมอาเซียนด้านการเมืองความมั่นคงมีความแข็งแกร่งและน่าเชื่อถือความร่วมมือด้านการเมืองความมั่นคงของอาเซียนที่สำคัญ

2.2 เสาหลักที่ 2 ความร่วมมือในด้านเศรษฐกิจ
ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจของอาเซียนเริ่มมีเป้าหมายชัดเจนที่จะนำไปสู่การรวมตัวทางเศรษฐกิจของประเทศในภูมิภาคอาเซียนนับตั้งแต่การประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 4 ณ ประเทศสิงคโปร์ เมื่อปี 2535 โดยได้

แผนภาพที่ 4 แผนที่สหภาพยุโรป

ที่มา : <https://us.boell.org/en/2016/06/24/after-brexite-quo-vadis-eu>

มีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) ขึ้นและนับแต่นั้นมากิจกรรมของอาเซียนได้ขยายครอบคลุมไปสู่ทุกสาขาหลักทางเศรษฐกิจรวมทั้งในด้านการค้าสินค้าและบริการ การลงทุนมาตรฐานอุตสาหกรรมและการเกษตรทรัพย์สินทางปัญญาการขนส่งพลังงานและการเงินการคลังเป็นต้นความร่วมมือทางเศรษฐกิจของอาเซียนที่สำคัญ

2.3 เสาหลักที่ 3 ความร่วมมือในด้านสังคมและวัฒนธรรม

ความร่วมมือของอาเซียนด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ประกอบด้วยความร่วมมือ 6 ด้าน คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Development) การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม (Social Welfare and Protection) สิทธิและความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice and Rights) ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability) การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน (Building an ASEAN Identity) และการลดช่องว่างทางการพัฒนา (Narrowing the Development Gap)

หน่วยงานที่ทำหน้าที่ประสานงานและติดตามผลการดำเนินงานในกรอบอาเซียนคือสำนักเลขาธิการอาเซียน (ASEAN Secretariat) ตั้งอยู่ที่กรุงจาการ์ตาประเทศอินโดนีเซียเป็นศูนย์กลางการติดต่อระหว่างประเทศสมาชิก มีเลขาธิการอาเซียน (ASEAN Secretary-General) เป็นหัวหน้าสำนักงาน

บทเรียนจากสหภาพยุโรปและนาโต้ : การเมือง เศรษฐกิจและการทหาร

ความสำเร็จและการเติบโตของสหภาพยุโรป เป็นที่จับตามอง และองค์การความร่วมมือในภูมิภาคอื่นพยายามจะเดินตามรอยความสำเร็จยุโรป แม้อาเซียนจะมีหลายสิ่งแตกต่างไปจากยุโรป แต่เงื่อนไขแนวทางการพัฒนาความร่วมมือของอาเซียน ก็ใช้สหภาพยุโรปเป็นแบบอย่าง ทั้งเรื่อง ภาษี การศุลกากร วิซ่า การท่องเที่ยว และการเดินทาง ฯลฯ การพิจารณาถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับพัฒนาการของสหภาพยุโรป ส่วนหนึ่งอาจสะท้อนความสำเร็จหรือล้มเหลวของอาเซียนได้ในอนาคต

สหภาพยุโรป (The European Union - EU)

ประเทศสมาชิก : 27 ประเทศ ประกอบด้วย ออสเตรีย เบลเยียม บัลแกเรีย โครเอเชีย ไซปรัส เช็กเกีย (เชโกสโลวะเกียเดิม) เดนมาร์ก เอสโตเนีย ฟินแลนด์ ฝรั่งเศส เยอรมัน กรีซ ฮังการี ไอร์แลนด์ อิตาลี ลัตเวีย ลิทัวเนีย ลักเซมเบิร์ก มอลต้า เนเธอร์แลนด์ โปแลนด์ โปรตุเกส โรมาเนีย สโลวะเกีย (แยกตัวมาจาก เชโกสโลวะเกียเดิม) สโลวีเนีย สเปน และสวีเดน

ขนาดพื้นที่และประชากร : ขนาดพื้นที่รวมกันทั้ง 27 ประเทศ เป็น 4,234,637 ตารางกิโลเมตร ประชากร 445,250,514 คน

รายได้ประชาชาติ (GDP) รวม : 19.1 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐ (GDP (2562)) (ไทย 520 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ) คิดเป็นประมาณ 2 เท่า ของอาเซียน

เขตยูโรโซน : กลุ่มประเทศที่ใช้สกุลเงินยูโร จำนวน 19 ประเทศ ในสหภาพยุโรปทั้งหมด ได้แก่ ออสเตรีย เบลเยียม ไซปรัส เอสโตเนีย ฟินแลนด์ ฝรั่งเศส เยอรมัน กรีซ ไอร์แลนด์ อิตาลี ลัตเวีย ลิทัวเนีย ลักเซมเบิร์ก มอลต้า เนเธอร์แลนด์ โปรตุเกส สโลวะเกีย สโลวีเนีย และสเปน

กลุ่มประเทศ Schengen Area : ประเทศที่ใช้วีซ่าเดียว รวม 25 ประเทศ เป็นสมาชิกสหภาพยุโรป 22 ประเทศ ได้แก่ ออสเตรีย เบลเยียม เช็กเกีย เดนมาร์ก เอสโตเนีย ฟินแลนด์ ฝรั่งเศส เยอรมัน กรีซ ฮังการี อิตาลี ลัตเวีย ลิทัวเนีย ลักเซมเบิร์ก มอลต้า เนเธอร์แลนด์ โปแลนด์ โปรตุเกส สโลวะเกีย สโลวีเนีย สเปน และสวีเดน และประเทศนอกสหภาพยุโรปอีก 3 ประเทศ ได้แก่ ไอซ์แลนด์ ลิกเตนสไตน์ และสวิตเซอร์แลนด์

1. ภูมิหลัง/แนวคิดการจัดตั้ง

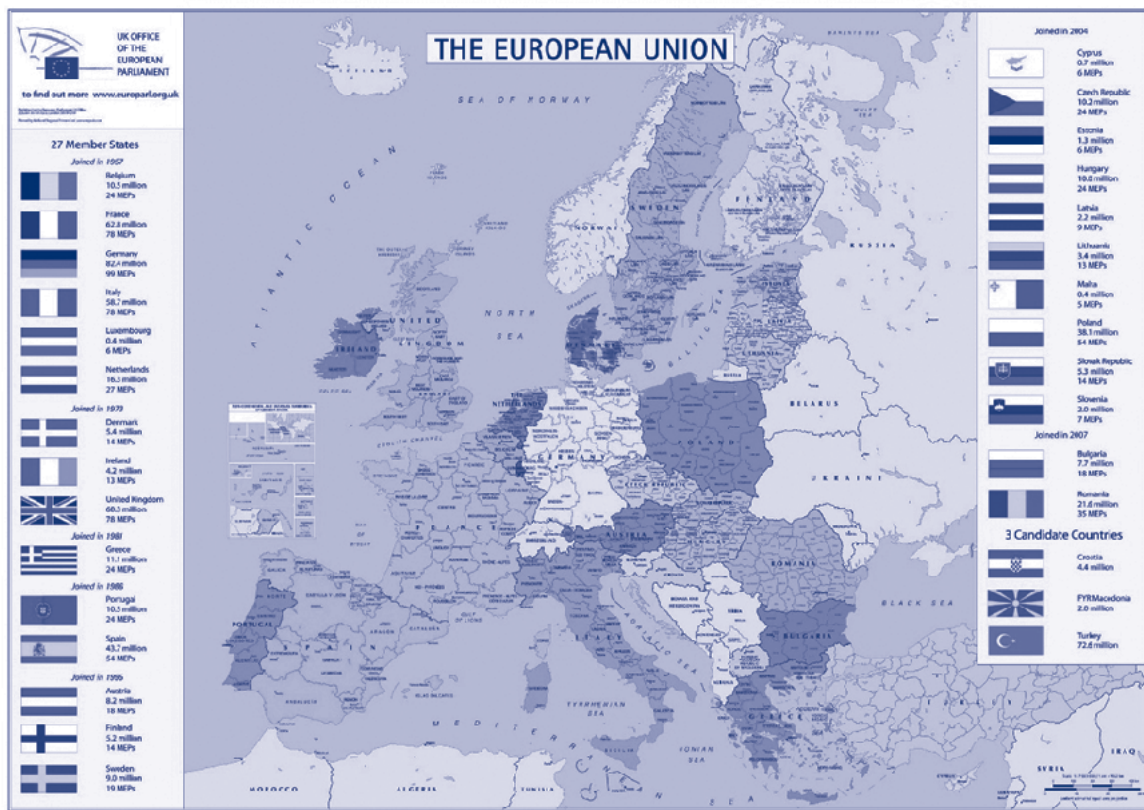
สหภาพยุโรปเป็นการรวมกลุ่มของประเทศในภูมิภาคยุโรปทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในลักษณะสถาบันแบบเหนือรัฐ (Supranational Institution) ที่ใหญ่ที่สุดและก้าวหน้าที่สุดในโลก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างสันติภาพเป็นการถาวรระหว่างประเทศในภูมิภาคยุโรปภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 รวมไปถึงการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจแก่ประเทศสมาชิกและการมีบทบาทนำของสหภาพยุโรปในประชาคมโลก

กระบวนการถ่ายโอนอำนาจการบริหารจากประเทศสมาชิกไปสู่การเป็นองค์กรเหนือรัฐของสหภาพยุโรปมีขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป การรวมกลุ่มอย่างเป็นรูปธรรมเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อปี 2494 (ค.ศ. 1950) ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยประเทศยุโรปตะวันตก 6 ประเทศ ได้ร่วมกันจัดตั้งประชาคมถ่านหินและเหล็กกล้ายุโรป (European Coal and Steel Community - ECSC) ขึ้น ต่อมาในปี 2500 (ค.ศ. 1957) ได้ขยายการรวมกลุ่มครอบคลุมภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ โดยประเทศสมาชิกได้ลงนามในสนธิสัญญากรุงโรม (Treaty of Rome) เพื่อจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (European Economic Community - EEC) เพื่อให้เป็นทั้งสหภาพศุลกากร (Customs Union) และตลาดร่วม (Common Market) ถือเป็นกระบวนการรวมกลุ่มด้านเศรษฐกิจที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก

ในปี 2533 (ค.ศ. 1990) ในช่วงหลังสงครามเย็น ฝรั่งเศสและเยอรมนีเสนอให้มีการจัดตั้งสหภาพการเมืองของยุโรปเพื่อให้มีการกำหนดนโยบายด้านการต่างประเทศและความมั่นคงร่วมกัน ซึ่งท้ายที่สุดนำไปสู่การลงนามในสนธิสัญญามาสทริคท์ (Treaty of Maastricht) เพื่อจัดตั้งสหภาพยุโรป (European Union - EU) ขึ้นในปี 2535 (ค.ศ. 1992) รวมไปถึงการใช้เงินสกุลยูโรร่วมกันด้วย

ต่อมาในปี 2550 (ค.ศ. 2007) ประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปตระหนักถึงความจำเป็นในการปรับปรุงโครงสร้างเพื่อตอบสนองกระบวนการบูรณาการภายในสหภาพยุโรปที่ก้าวหน้าขึ้นและบทบาทที่เพิ่มมากขึ้นของสหภาพยุโรปในประชาคมโลก จึงได้ร่วมลงนามในสนธิสัญญาลิสบอน (Lisbon Treaty) โดยประเทศสมาชิกให้ความเห็นชอบในการสละอำนาจอธิปไตยบางส่วนให้อยู่ภายใต้ความร่วมมือเหนือรัฐ (supranational cooperation) ดังนี้ (1) สหภาพ

แผนภาพที่ 5 แผนที่สหภาพยุโรป ในระหว่างที่ 3 ชาติรอการรับเข้าเป็นสมาชิก (โครเอเชีย มาเซโดเนีย และตุรกี)

ที่มา : http://www.vidiani.com/maps/maps_of_europe/european_union_member_states_detailed_map.jpg

ศุลกากร (customs union) (2) การออกกฎระเบียบด้านการแข่งขัน (competition rules) (3) นโยบายด้านการเงิน (monetary policy) สำหรับรัฐสมาชิกสหภาพยุโรปที่ใช้สกุลเงินยูโร (4) การอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพทางทะเล (marine biological resources) ภายใต้นโยบายร่วมด้านประมง และ (5) นโยบายการค้าร่วม (common commercial policy) ทั้งนี้ สนธิสัญญาลิสบอนมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ปี 2552 (ค.ศ. 2009)

ปัจจุบันสหภาพยุโรปมีรัฐสมาชิกจำนวน 27 ประเทศ (สหราชอาณาจักรออกจากการเป็นสมาชิกสหภาพยุโรปเมื่อวันที่ 31 มกราคม 2563 (ค.ศ. 2020)) มีระบบตลาดร่วม ระบบภาษีศุลกากรร่วม มีการใช้เงินสกุลยูโรร่วมกันใน 17 ประเทศสมาชิก (Eurozone) และมีศูนย์กลางการบริหารอยู่ที่กรุงบรัสเซลส์ ประเทศเบลเยียม

องค์การสนธิสัญญาป้องกันแอตแลนติกเหนือ (North Atlantic Treaty Organization : NATO)

องค์การนาโต มีชื่อเต็มว่า “องค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ” (North Atlantic Treaty Organization : NATO) เป็นองค์การความร่วมมือทางการเมืองและการทหารของประเทศค่ายเสรีประชาธิปไตย ก่อตั้งเมื่อวันที่ 4 เมษายน 2492 (ค.ศ. 1949) เกิดจากแนวคิดของเซอร์วินสตัน เชอร์ชิล นายกรัฐมนตรีอังกฤษสมัยนั้น

ประเทศสมาชิก : ปัจจุบันมี จำนวน 30 ประเทศ ประกอบด้วยประเทศในยุโรป 27 ประเทศ ได้แก่ เบลเยียม บัลแกเรีย โครเอเชีย เชคเกีย เดนมาร์ก เอสโตเนีย ฝรั่งเศส กรีซ เยอรมัน ฮังการี อิตาลี ลัตเวีย ลิทัวเนีย ลักเซมเบิร์ก เนเธอร์แลนด์ โปแลนด์ โปรตุเกส โรมาเนีย สโลวาเกีย สโลวีเนีย สเปน อัลแบเนีย ไอร์แลนด์ มอนเตเนโกร

แผนภาพที่ 6 แผนที่แสดงประเทศสมาชิกนาโต้

ที่มา : <https://www.polgeonow.com/2020/04/north-macedonia-joins-nato-members-map.html>

มาเซโดเนียเหนือ นอร์เวย์ และสหราชอาณาจักร ประเทศนอกยุโรป 3 ประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา แคนาดา และตุรกี

พันธมิตรนอกนาโต้ (Major Non-NATO Ally) มีสมาชิก จำนวน 15 ประเทศ ได้แก่ ออสเตรเลีย อียิปต์ อิสราเอล ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ จอร์แดน นิวซีแลนด์ อาร์เจนตินา บาห์เรน ฟิลิปปินส์ ไต้หวัน ไทย คูเวต โมร็อกโก ปากีสถาน อัฟกานิสถาน ตุรกี และบราซิล

หากมองภาพอย่างง่ายที่สุดสำหรับประเทศตะวันตก EU เปรียบเสมือนองค์กรความร่วมมือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม ส่วนนาโต้ เป็นองค์กรด้านการทหารและความมั่นคง แม้ว่านาโต้จะมีประเทศนอกภูมิภาค อย่างสหรัฐอเมริกา

แคนาดา และตุรกี มาร่วมด้วยก็ตาม แต่เป้าหมายเดียวกัน คือป้องกันสกัดการแผ่ขยายอิทธิพลของสหภาพโซเวียต อย่างไรก็ดี เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่า ศักยภาพและนโยบายทางการทหารของนาโต้นั้นต้องพึ่งพาสหรัฐอเมริกาเป็นหลัก ดังนั้นอำนาจที่แท้จริงจึงอยู่ที่ใครมีพลังอย่างแท้จริง การแสดงบทบาทในฐานะตำรวจโลกของสหรัฐอเมริกา และการที่ต้องส่งกำลังทหารไปประจำการในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลก ทำให้เกิดค่าใช้จ่ายทางการทหารในแต่ละปีสูงมาก เมื่อนายโดนัลด์ ทรัมป์ ได้รับเลือกมาเป็นประธานาธิบดี ได้พยายามผลักดันพันธมิตรในนาโต้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี เพิ่มความรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทางการทหารให้มากขึ้น โดยเฉพาะประเทศในยุโรปอย่างเยอรมันและฝรั่งเศส

เมื่อเยอรมันวางเฉย อเมริกาจึงประกาศถอนทหารจำนวน 9,500 นาย ออกจากเยอรมัน โดยมีกระแสข่าวว่าอาจจะย้ายไปประจำการในโปแลนด์แทน เมื่อ 6 มิถุนายน 2563 นอกจากนี้ความสัมพันธ์ภายในของประเทศสมาชิกนาโต้เองในระยะหลัง ๆ มา ตั้งแต่การที่สหรัฐบุกอิรัก โคนล้มประธานาธิบดี ซัดดัมฮุสเซน เมื่อ ปี 2544 ก็มีหลายชาติในยุโรปวางเฉย ไม่คัดค้าน แต่ก็ไม่นับสนุน และล่าสุดกรณีของตุรกีที่เป็นสมาชิกนาโต้ แต่กลับแสดงออกเป็นพันธมิตรกับรัสเซีย สร้างความลำบากใจให้กับสหรัฐอเมริกาและสมาชิกนาโต้ อื่น ๆ ผู้นำชาติยุโรป อย่างน้อยก็เยอรมันและฝรั่งเศส ต่างเคยออกมาพูดต่อสื่อว่า ประเทศในยุโรปคงไม่สามารถพึ่งพาสหรัฐอเมริกาให้คอยปกป้องประเทศสมาชิกองค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือได้อีกต่อไป นอกจากนี้ในซีกสหภาพยุโรปเอง ประเทศในยุโรปกลางล้วนมีความสัมพันธ์ในการติดต่อค้าขายกับรัสเซียซึ่งสวนทางกับความต้องการทางยุทธศาสตร์ของสหรัฐ โดยเฉพาะปัญหาการนำเข้าพลังงานแก๊สธรรมชาติจากรัสเซียที่ปัจจุบันกำลังเดินหน้าโครงการวางท่อแก๊ส Nord Stream-2 ผ่านทะเลเหนือเข้าสู่ยุโรป ซึ่งสหรัฐอเมริกาพยายามที่จะขอให้ยุโรปหันมาซื้อแก๊สธรรมชาติจากตนแทนรัสเซีย เหล่านี้ล้วนเป็นผลประโยชน์ของแต่ละชาติที่ไม่อาจยอมกันได้ และยังไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างไรต่อไปอีก

นาโต้เริ่มขยายตัวไปในทิศทางรัสเซีย โดยในปี 2542 หลังจากที่รับรอง โปแลนด์ สาธารณรัฐเช็ก และฮังการี ซึ่งเป็นอดีตสมาชิกของสนธิสัญญาออร์ซอทั้งหมดเข้าสู่องค์การนาโต้ การแผ่ขยายครั้งนี้ ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ในปี 2547 รับสมาชิกเพิ่มอีก 7 ประเทศ (เอสโตเนีย ลัตเวีย ลิทัวเนีย บัลแกเรีย โรมาเนีย เซโกสโลวาเกีย และสโลวีเนีย) และในที่ประชุมสุดยอดนาโต้ในบูคาเรสต์ เมื่อเดือนเมษายน 2551 แอลเบเนียและโครเอเชียก็ได้เข้าร่วมองค์การสนธิสัญญาป้องกันแอตแลนติกเหนือ (PNC) สมาชิกใหม่ทั้งหมดหลังจากเข้าร่วมกับนาโต้แล้ว ก็เริ่มออกห่างและแยกตัวจากเยอรมนีและฝรั่งเศสซึ่งเป็นสองประเทศมหาอำนาจในยุโรปและถูกรอบงำโดยสหรัฐอเมริกา

นาโต้ ตั้งขึ้นมาเพื่อปกป้องดินแดนของประเทศสมาชิกตลอดยุคสงครามเย็น นาโต้ไม่เคยใช้กำลังทหารไปนอกพื้นที่ประเทศสมาชิก อย่างไรก็ตามหลังสหภาพโซเวียตล่มสลาย

ยุทธศาสตร์ของนาโต้ภายใต้การผลักดันของสหรัฐอเมริกา ก็เปลี่ยนไป ให้สามารถใช้กำลังนอกพื้นที่ได้ จึงมีการใช้กำลังทหารในนามของนาโต้ในหลายพื้นที่ ทั้งการเข้าแทรกแซงการรักษาสันติภาพ การปกป้องงานบรรเทาทุกข์ ที่สำคัญ เช่น ในโคโซโว/บอสเนียและเฮอร์เซโกวีนา อัฟกานิสถาน การลาดตระเวนทางเรือเพื่อป้องกัน ปรามปรามโจรสลัดในมหาสมุทรอินเดีย นอกชายฝั่งโซมาเลีย หรือในห่วงเหตุการณ์อาหรับสปริงในลิเบีย เป็นต้น

องค์กรความร่วมมือในภูมิภาคอื่นของโลก เศรษฐกิจ หรือการทหาร?

สหภาพแอฟริกา (African Union-AU)

สหภาพแอฟริกา (African Union-AU) เป็นองค์การระหว่างประเทศของทวีปแอฟริกาพัฒนามาจากองค์การเอกภาพแอฟริกา (Organization of African Unity-OAU) ที่ตั้งเมื่อ 25 พฤษภาคม 2506 ซึ่งประมุขของรัฐและหัวหน้ารัฐบาลของประเทศในทวีปแอฟริกาได้ออกปฏิญญา Sirte Declaration เมื่อ 9 กันยายน 2542 ก่อตั้งองค์การ AU ขึ้นเมื่อ 9 กรกฎาคม 2545 แทนที่ OAU เพื่อเร่งกระบวนการหล่อหลอมภายในทวีปแอฟริกาให้สามารถมีบทบาทอย่างเหมาะสม ทั้งในด้านสังคมเศรษฐกิจและการเมือง มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อความมั่นคงสันติภาพและการหล่อหลอมรวมกันของทวีปแอฟริกา และมีการออก Lagos Plan of Action for the Development of Africa ปี 2523 และสนธิสัญญาการตั้งประชาคมเศรษฐกิจแอฟริกา (African Economic Community) ปี 2534 หรือที่เรียกว่า Abuja Treaty และมีการกำหนดกรอบการทำงานยุทธศาสตร์เพื่อการเปลี่ยนผ่านด้านการเมืองสังคมเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ในอีก 50 ปีข้างหน้าหรือในปี 2606 (African Aspiration for 2063) เพื่อให้เกิดการแบ่งปันกันในด้านความมั่งคั่ง ความเจริญรุ่งเรืองการเป็นเอกภาพและบูรณาการร่วมกันของประชาชนในทวีปแอฟริกา

ประเทศสมาชิก : สมาชิก 55 ประเทศในทวีปแอฟริกา ประกอบด้วย แอลจีเรีย แองโกลา เบนิน บอตสวานา บุร์กินาฟาโซ บุรุนดี เคปเวิร์ด แคเมอรูน แอฟริกากลาง ชาด คอโมโรส คองโก โกตดิวัวร์ สาธารณรัฐคองโก จิบูตี อียิปต์ อิเควทอเรียลกินี เอริเทรีย เอธิโอเปีย กาบอง แกมเบีย กานา กินี กินีบิสเซา เคนยา เลโซโท ไลบีเรีย

แผนภาพที่ 7 แผนที่แสดงประเทศสมาชิกสหภาพแอฟริกา

ที่มา : <https://www.polgeonow.com/2017/02/what-are-the-african-union-countries-map.html>

ลิเบีย มาดากัสการ์ มาลาวี มาลี มอริเตเนีย มอริเชียส โมร็อกโก โมซัมบิก นามิเบีย ไนเจอร์ ไนจีเรีย รวันดา สาธารณรัฐซาชัวรี เซาตูเมและปรินซิปี เซเนกัล เซเชลส์ เซียร์ราลีโอน โซมาเลีย แอฟริกาใต้ เซาท์ซูดาน ซูดาน เอสวาตินี โตโก ตูนิเซีย ยูกันดา แทนซาเนีย แซมเบีย และ ซิมบับเว

ขนาดพื้นที่และประชากร : ครอบคลุมพื้นที่รวม 29,865,860 ตารางกิโลเมตร มีประชากรประมาณ 1,233 ล้านคน

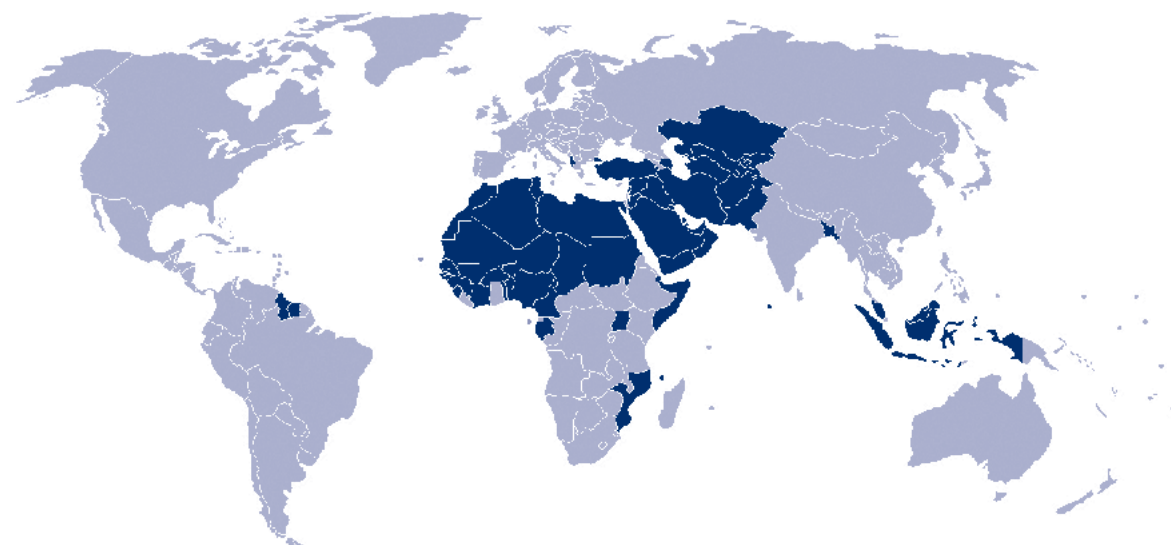
ประเทศผู้สังเกตการณ์ : มี 8 ประเทศได้แก่ เฮติ คาซัคสถาน ลัตเวีย ลิทัวเนีย ปาเลสไตน์ เซอร์เบีย ตุรกี และยูเครน

องค์กรความร่วมมืออิสลาม

(Organization of the Islamic Cooperation-OIC)

OIC เป็นองค์การความร่วมมือที่ใช้ศาสนาเป็นจุดรวม ก่อตั้งจากที่ประชุมผู้นำประเทศมุสลิมที่ โมร็อกโก เมื่อ 25 กันยายน 2512 มีสมาชิกจากเริ่มก่อตั้ง 30 ประเทศ จนขยายเพิ่มเป็น 57 ประเทศ ในปัจจุบัน แม้จะมีประเทศสมาชิกมาจากหลายภูมิภาคต่าง ๆ กันที่นับถืออิสลามเหมือนกัน แต่ประเด็นความร่วมมือมิได้จำกัดอยู่เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเท่านั้น หน่วยงาน/องค์กรที่สำคัญของ OIC ได้แก่ การประชุมสุดยอดอิสลาม (Islamic Summit) สภารัฐมนตรี (Council of Foreign Minister : CFM) สำนักเลขาธิการ (General Secretariat) คณะกรรมาธิการถาวร 3 คณะ (ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้าน

แผนภาพที่ 8 แผนที่แสดงชาติสมาชิก OIC

ที่มา : https://commons.wikimedia.org/wiki/File:OIC_countries_map.png

เศรษฐกิจและการค้า และด้านข่าวสารและวัฒนธรรม) ธนาคารพัฒนาอิสลาม (Islamic Development Bank) องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมอิสลาม

เป้าหมายสำคัญภายใต้โครงการใหม่ OIC-2025 มุ่งเน้นและให้ความสำคัญเร่งด่วนกับประเด็นท้าทาย ด้านความมั่นคงและสันติภาพ ปาเลสไตน์และอัลคุดส์ (Al-Quds) การต่อสู้กับความยากจน การต่อต้านการก่อการร้าย การเงินและการลงทุน ความมั่นคงด้านอาหาร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศและความยั่งยืน ความทันสมัย วัฒนธรรม สิทธิสตรี การช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม สิทธิมนุษยชน และหลักธรรมาภิบาล แม้จะเป็นองค์กรที่รวมเอาประเทศสมาชิกที่มีความเหมือนกันทางศาสนามาร่วมมือกัน แต่ประเด็นความร่วมมือครอบคลุมทั้งเรื่อง เศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และความมั่นคง

ประเทศสมาชิกประกอบด้วยประเทศในโลกมุสลิมจำนวน 57 ประเทศ ใน 4 ทวีป ได้แก่ อียิปต์ บาห์เรน กาตาร์ อิหร่าน อิรัก จอร์แดน คูเวต เลบานอน ลิเบีย โมร็อกโก โอมาน ปาเลสไตน์ ซาอุดีอาระเบีย ซีเรีย ตูนิเซีย สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ เยเมน อินโดนีเซีย บรูไน มาเลเซีย บังกลาเทศ มัลดีฟส์ ปากีสถาน สาธารณรัฐคีร์กีซ

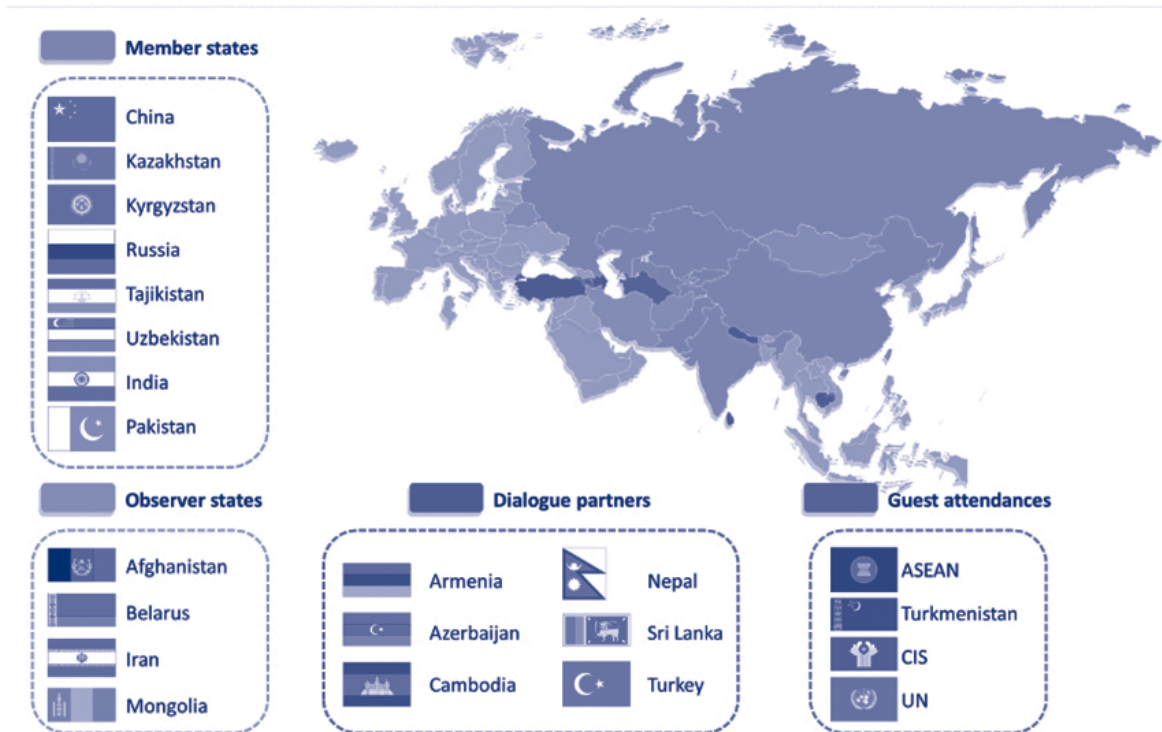
ทาจิกิสถาน อัฟกานิสถาน เติร์กเมนิสถาน อุซเบกิสถาน คาซัคสถาน อาเซอร์ไบจาน อัลบาเนีย แอลจีเรีย ตุรกี เบนิน บุร์กินาฟาโซ แคเมอรูน ชาด โคโมโรส จิบูตี กาบอง แกมเบีย กินี กินีบิสเซา กียานา มาลี มอริเตเนีย โมซัมบิก ไนเจอร์ ไนจีเรีย เซียร์ราลีโอน เซเนกัล โซมาเลีย ซูดาน สุรินัม โกตดิวัวร์ โตโก และยูกันดา มีประชากรรวมกันประมาณ 1,800 ล้านคน

องค์การความร่วมมือเซี่ยงไฮ้

(Shanghai Cooperation Organization-SCO)

SCO อาจจะดูว่าเป็นองค์กรน้องใหม่ เพิ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2544 มี 6 ประเทศเป็นสมาชิก ได้แก่ จีน คาซัคสถาน คีร์กีสถาน รัสเซีย ทาจิกิสถาน และอุซเบกิสถาน (เข้าร่วมทีหลัง) ปัจจุบันมีสมาชิก 8 ประเทศ โดยมี อินเดียและปากีสถานเข้าร่วมด้วยแรกเริ่มอาจจะเน้นไปที่ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไป ก็มีการขยายความร่วมมือในด้านอื่นเพิ่มขึ้น ถือได้ว่าเป็นองค์การความร่วมมือในระดับภูมิภาค ความสำคัญอยู่ที่อย่างน้อยมีสมาชิก 3 ประเทศมหาอำนาจอย่าง จีน รัสเซีย และอินเดียที่มีขนาดพื้นที่ และประชากรขนาดใหญ่ และมีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในอัตราสูง

Member states

ที่มา : <https://yourfreetemplates.com/shanghai-cooperation-organization-templates/>

บทบาทของชาติมหาอำนาจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

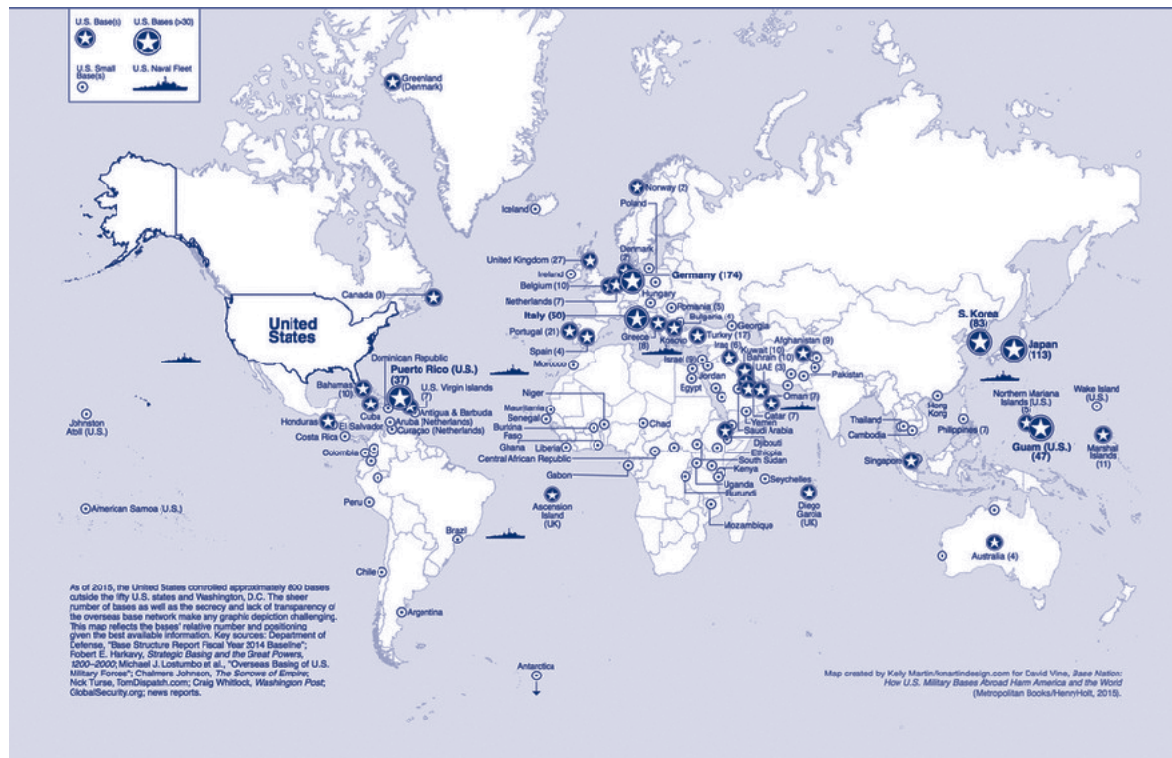
เจ้าหน้าที่หน่วยงานด้านความมั่นคง เจ้าหน้าที่ข่าวกรองทางยุทธศาสตร์ รวมถึงเจ้าหน้าที่ระดับผู้กำหนดนโยบายและวางแผน ต่างเห็นพ้องกันในการประเมินสถานะแวดล้อมด้านความมั่นคงระดับโลกว่า ยุคของมหาอำนาจเดี่ยว ที่มีเพียงสหรัฐอเมริกา นั้นได้หมดเวลาไปแล้ว จากนี้ไป คือยุคของโลกหลายขั้วอำนาจ อย่างไรก็ตามแม้จะมีลักษณะดังกล่าว แต่การที่สหรัฐอเมริกาได้ออกยุทธศาสตร์ด้านการป้องกันชาติของตนเมื่อปลายปี 2560 ที่ระบุถึงมหาอำนาจคู่แข่ง และวิธีการที่จะดำเนินความมั่นคงหนึ่งของตน กลายเป็นการผลักดันให้มีการจับจ้อง ระหว่าง จีน-รัสเซียฝ่ายหนึ่ง กับ สหรัฐอเมริกากับยุโรปอีกขั้วหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีอินเดียชาติใหญ่ในเอเชียอีกชาติหนึ่งที่เมื่อ

เคลื่อนไหวไปในทิศทางใด ย่อมส่งผล/อิทธิพลต่อประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สหรัฐอเมริกา

ประเทศมหาอำนาจอันดับหนึ่งของโลก มีขนาดพื้นที่ 9,525,067 ตารางกิโลเมตร ประชากร 331,002,651 คน มีฐานทัพในพื้นที่ภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลกมากกว่า 1,000 แห่ง กองทัพสหรัฐฯ มีกำลังวางอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ในทวีปเอเชีย ได้แก่ ในตะวันออกกลาง อัฟกานิสถาน เกาติโกลาเซียในมหาสมุทรอินเดีย ในฟิลิปปินส์ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ เกาหลีเหนือในมหาสมุทรแปซิฟิก และในออสเตรเลีย นอกจากนี้ ยังมีบุคลากรที่เข้าไปให้ความช่วยเหลือในลักษณะที่ปรึกษาทางทหารหรือให้การฝึกอบรมในอีกหลายประเทศ เช่น สิงคโปร์ ไทย อินโดนีเซีย เวียดนาม ใต้หวัน ฟิลิปปินส์

แผนที่ 10 ที่ตั้งฐานทัพสหรัฐฯ ในต่างประเทศ (ปี 2558)

ที่มา : <https://www.basestation.us/maps.html>

เป็นต้น

1. สหรัฐฯ เป็นประเทศในกลุ่ม ASEAN plus ในกิจกรรมด้านความมั่นคงกับ ADMM ของอาเซียน

2. จากยุทธศาสตร์การป้องกันชาติ (US National Defense Strategy 2017) ประการหนึ่ง คือ Strengthen Alliances and Attract New Partners กิจกรรมทางทหารของสหรัฐฯ จึงดูเหมือนจะหลั่งไหลเข้าสู่ประเทศพันธมิตรในอาเซียนมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการฝึกร่วม/ผสม และการเคลื่อนย้ายกำลังทางเรือเพื่อแสดงกำลังในทะเลจีนใต้

3. ประเทศที่ค่อนข้างรับอิทธิพลและให้ความร่วมมือสูงกับสหรัฐฯ ได้แก่ สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย เวียดนาม มาเลเซีย และไทย

4. ความพยายามในการปิดล้อมสกัดกั้นการแผ่อิทธิพลของจีน

4.1 การส่งเรือรบเข้าไปลาดตระเวนผ่านช่องแคบ

ไต้หวัน เพื่อแสดงถึงเสรีภาพในการเดินเรือในน่านน้ำสากล

4.2 การผูกสัมพันธ์/ชักจูงอินเดีย เข้ามาเป็นพวก

4.3 การเพิ่มกิจกรรมความร่วมมือและความช่วยเหลือทางทหาร โดยเฉพาะการฝึกอบรบกำลังพล ให้กับกองทัพของมิตรประเทศสมาชิกอาเซียน

4.4 การเปิดสงครามทางเศรษฐกิจกับจีน

จีน

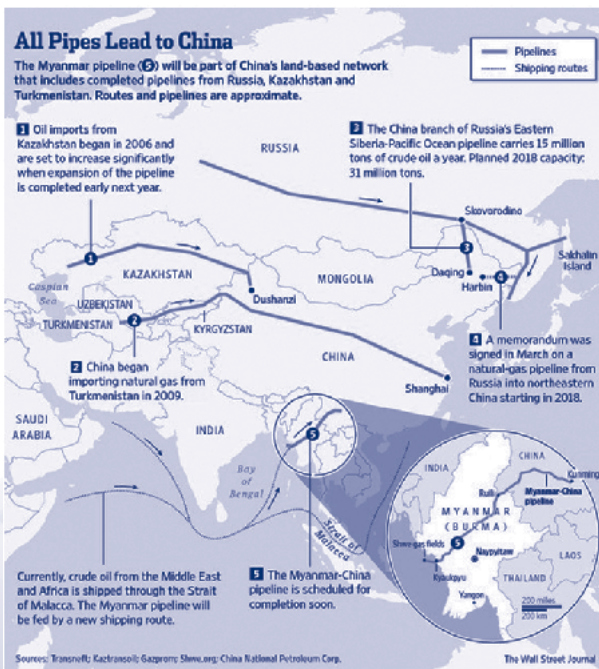
การเติบโตทางเศรษฐกิจและการเร่งพัฒนาประเทศตลอดช่วงประมาณ 50 ปีที่ผ่านมา ทำให้จีนมีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับ 2 รองจากสหรัฐอเมริกา มีขนาดพื้นที่ 9,596,961 ตารางกิโลเมตร ประชากร 1,439,535,559 คนรวมอยู่ในกลุ่ม BRICS, SCO และ RCEP มีฐานทัพนอกประเทศ 1 แห่ง ในประเทศจิจูติ ริมทะเลแดง

1. การขยายอิทธิพลโดยใช้เศรษฐกิจและการทูตออกไปทุกภูมิภาคทั่วโลก ทั้งใน อเมริกาใต้ แอฟริกา ภูมิภาค

แผนภาพที่ 11 แผนที่แสดงอาณาเขตประเทศจีน

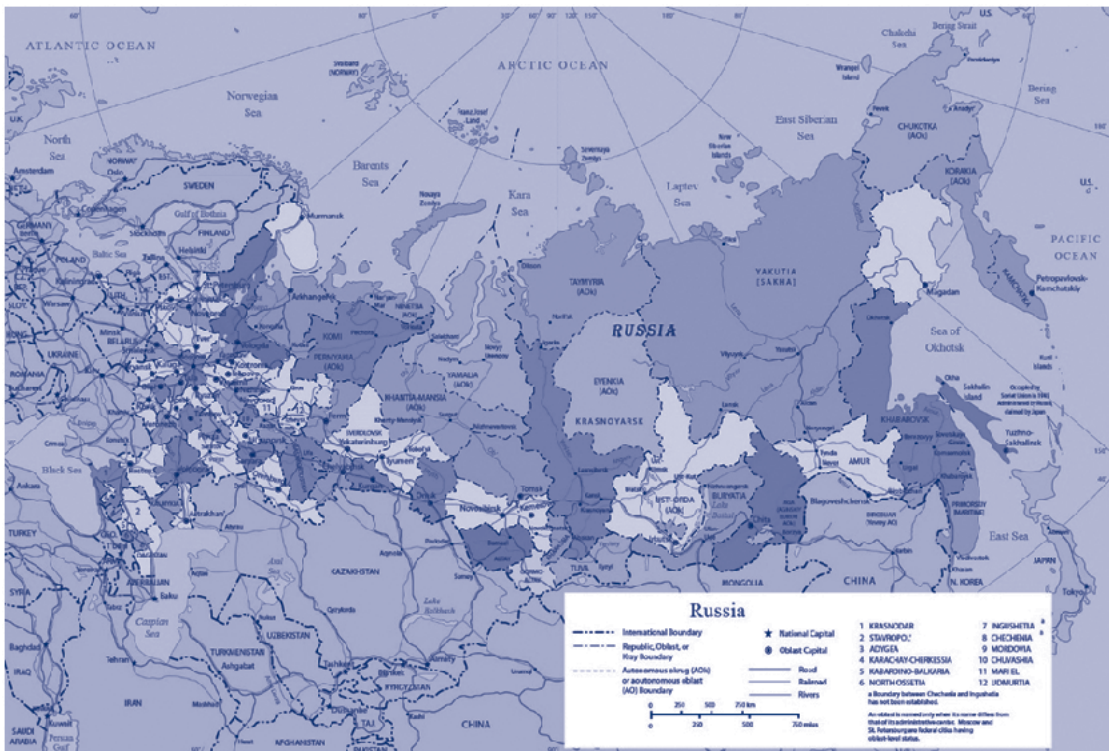
แผนภาพที่ 12 แผนที่แสดงท่อขนส่งน้ำมันดิบไปยังจีน

ที่มา : https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/B7ADEC24DDBA825_F8525722_1005E33BB-ocha_REF_chn310706.pdf

ที่มา : <https://medium.com/@Oillywood/china-opens-long-delayed-myanmar-oil-pipeline-9c91dbfe0096>

แผนที่ 13 แผนที่แสดงอาณาเขตประเทศรัสเซีย

ที่มา : <https://www.geographicguide.com/europe-maps/russia.htm>

แถบทั่วโลกเหนือในรูปแบบของการเสาะแสวงหาแหล่งลงทุน เหมืองแร่ พลังงาน การสร้างโครงสร้างพื้นฐาน และแหล่งกระจายสินค้า เพื่อเตรียมรองรับนโยบาย Made in China 2025

2. การสร้างทางรถไฟความเร็วสูงเชื่อมต่อจีนตอนใต้กับ ลาว รวมถึงการลงทุนในลาว
3. การสร้างท่อส่งปิโตรเลียมในเมียนมา ผ่านรัฐยะไข่ และโครงการพัฒนาท่าเรือน้ำลึก
4. โครงการหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง เชื่อมต่อเอเชียกับยุโรป
5. การสร้างท่าเรือ/สนามบิน และสิ่งอำนวยความสะดวกในหมู่เกาะสเปรตลีย์ และหมู่เกาะพาราเซลในทะเลจีนใต้
6. การเข้าไปมีอิทธิพลในกัมพูชา รวมถึงการสร้างคาสโนในพื้นที่ชนกลุ่มน้อยในเมียนมา ตรงข้าม อ.แม่สอด จ.ตาก
7. การสร้างเขื่อนกั้นแม่น้ำโขง หลายแห่งที่มีผลกระทบต่อปริมาณและกระแสในแม่น้ำโขงช่วงไหลผ่านเมียนมา ลาว ไทย กัมพูชา และเวียดนาม

8. การส่งกำลังทางเรือลาดตระเวนคุ้มกันการเดินเรือของจีนในแม่น้ำโขงจากจีนตอนใต้ลงมาถึง อ.เชียงแสน จ.เชียงราย

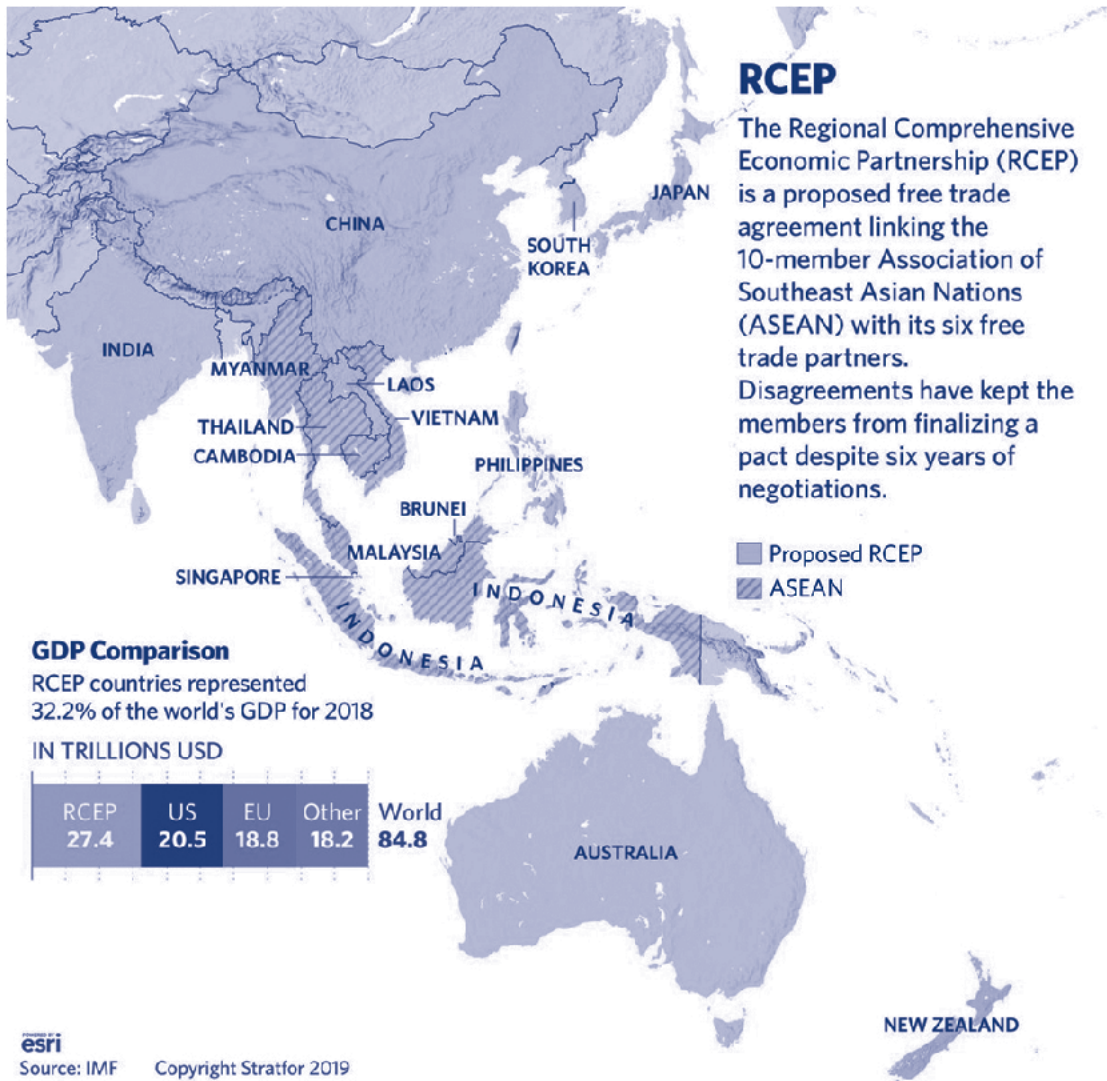
9. การเชื่อมต่อเส้นทางรถไฟผ่านพื้นที่ชนกลุ่มน้อยในเมียนมาจากจีนตอนใต้ไปยังท่าเรือน้ำลึก เมืองหวาย

รัสเซียหรือสหพันธรัฐรัสเซีย

เป็นหนึ่งในห้าประเทศที่มีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับสูง เป็นชาติสมาชิกรวมกลุ่มอยู่ในกลุ่ม BRICS และ SCO มีขนาดพื้นที่ 17,098,246 ตารางกิโลเมตร ประชากร 145,936,835 คน

รัสเซียได้เข้าไปให้ความช่วยเหลือทางการทหารแก่ลาวในการฝึกอบรม และการมอบยุทธโศปกรณ์ให้ฟรี ลาวมีการส่งนักบินไปเข้ารับการศึกษาอบรมในรัสเซีย นอกจากนี้รัสเซียยังเป็นหนึ่งในประเทศในกลุ่ม ADMM Plus ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมความร่วมมือในเสาหลักด้านการเมืองและความมั่นคงของอาเซียน

แผนภาพที่ 14 แผนที่แสดงกลุ่มประเทศสมาชิก RCEP

ที่มา : <https://twitter.com/Stratfor/status/1163560040290246661/photo/1>

อินเดีย

เป็นหนึ่งในห้าประเทศที่มีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับสูง เป็นชาติสมาชิกรวมกลุ่มอยู่ในกลุ่ม BRICS SCO และ RCEP มีขนาดพื้นที่ 3,287,263 ตารางกิโลเมตร ประชากร 1,380,525,371 คน

อินเดียมียุทธศาสตร์ Look East พยายามเข้ามาสร้างปฏิสัมพันธ์กับอาเซียน แม้ว่าจะยังไม่สามารถก้าวขึ้นมาแข่งขันเป็นมหาอำนาจได้อย่างจีน การที่อินเดียมีประชากรมาก เป็นประเทศขนาดใหญ่สามารถดำเนินนโยบายได้เป็น

ตัวของตัวเอง โดยได้เข้าร่วมกับกลุ่ม Quad Alliances ซึ่งประกอบด้วย สหรัฐอเมริกา อินเดีย ญี่ปุ่น และออสเตรเลีย ซึ่งรวมกลุ่มกันเพื่อหาทางทำให้น่านน้ำตลอดทั่วทั้งภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก ปราศจากเสียงซึ่ง “การข่มขู่ บังคับ” และ “การตัดสินใจด้วยพลังอำนาจแต่ฝ่ายเดียว” นอกจากนี้การเกิดเหตุการณ์ปะทะกันที่พรมแดนระหว่างทหารจีนและอินเดียเมื่อเดือนมิถุนายน 2563 เป็นอีกสิ่งบ่งชี้ประการหนึ่งถึงความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ และเกมการแข่งขันกันในเวทีโลกของมหาอำนาจ

สหภาพยุโรป : เป็นคู่ค้าที่สำคัญของประเทศสมาชิกอาเซียนและเป็นผู้กำหนดกฎกติการะหว่างประเทศที่สำคัญ เช่น IUU หรือการทำประมงโดยใช้แรงงานผิดกฎหมาย ที่ไทยเคยถูกป้ายสถานะสีแดงและนำไปสู่มาตรการกีดกันสินค้าประมงมาแล้ว

ทางเลือกของอาเซียน (จะเป็นแบบไหนดี?)

พัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงขององค์การความร่วมมือที่พัฒนารูปแบบความสัมพันธ์ และกิจกรรมความร่วมมือไปก่อนหน้านี้ อาเซียนมีทั้งที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จ บางแบบกลับคืนไปสู่สถานะเดิมโดยที่ไม่ได้มีปัจจัยภายนอกจากการกดดันของมหาอำนาจนอกพื้นที่แต่อย่างใด เมื่อพิจารณาตรวจสอบความเป็นไปของอาเซียนในปัจจุบันมีทั้งปัจจัยเกื้อหนุนและอุปสรรคภายในและระหว่างประเทศสมาชิกด้วยกันเอง อีกทั้งแรงกดดันจากภายนอกในยุคโลกหลายขั้วอย่างที่เป็นอยู่ ดังนั้นอาเซียนจะประคับประคองให้ไปสู่จุดหมายที่ชาติสมาชิกต้องการให้ได้นั้น จะต้องทำความเข้าใจกับสถานการณ์/สภาพแวดล้อม และข้อจำกัดของเพื่อนบ้านสมาชิกอาเซียนด้วยกัน ทั้งนี้อาเซียนมีทางเลือกที่จะสามารถก้าวต่อไปได้บนเส้นทางจากอิทธิพลของชาติยักษ์ใหญ่ทั้งด้านเศรษฐกิจและการทหาร

1. การนำตัวอย่างบทเรียนของสหภาพยุโรปและนาโตในฐานะองค์การความร่วมมือทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการทหาร อันครบถ้วนของประเทศยุโรปมาเป็นแนวทางหรือต้นแบบในการพัฒนาความร่วมมือของอาเซียนมีข้อที่ควรต้องระมัดระวังในการที่สหภาพยุโรปหรืออียู แผ่ขยายรับประเทศสมาชิกเพิ่มจากเดิมที่เคยเป็นประเทศในยุโรปตะวันออกซึ่งเป็นปฏิปักษ์กันมาก่อนในยุคสงครามเย็น ส่วนอาเซียนก็มีลักษณะคล้ายกัน จากสมาชิกดั้งเดิม 6 ประเทศ และการขยายรับเพิ่มจนครบ 10 ชาติ ที่เป็นประเทศในกลุ่มสังคมนิยม รวมถึงการที่ประเทศสมาชิกมีฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน ประเทศสมาชิกที่ร่ำรวยกว่าจะต้องให้ความช่วยเหลือในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้การพัฒนาไปได้ใกล้เคียงกัน นอกจากนี้ยังมีประเด็นที่เป็นปัญหาและน่าสนใจที่อาเซียนอาจจะนำมาเทียบเคียงและไม่เดินย่ำรอยสหภาพยุโรป ได้แก่

1.1 บางประเทศในยุโรปที่ไม่ได้สมัครเป็นสมาชิก

ของสหภาพยุโรป แม้แต่สวิตเซอร์แลนด์ ซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจดีประเทศหนึ่งในยุโรป อาจเพราะประเทศดังกล่าวถือเอาผลประโยชน์ของชาติมาก่อนภูมิภาค ซึ่งในอาเซียนจะแตกต่างจากยุโรป ที่ปัจจุบันทุกประเทศในภูมิภาคล้วนเป็นสมาชิกอาเซียน

1.2 สหราชอาณาจักรถอนตัวออกจากสหภาพยุโรป (BREXIT) แต่ยังคงพยายามเจรจากับอียูเพื่อคงไว้ซึ่งสิทธิทางการค้า การปลอดภาษี ฯลฯ เนื่องจากสหราชอาณาจักรเป็นประเทศที่เป็นเกาะอยู่แยกออกไปจากภาคพื้นทวีปยุโรป แม้จะมีการสร้างอุโมงค์ลอดช่องแคบอังกฤษเชื่อมกับแผ่นดินประเทศฝรั่งเศส แต่กิจกรรมที่อังกฤษได้ประโยชน์จากการค้าขายหรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ มิได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหลังเข้าร่วมในสหภาพยุโรป สำหรับอาเซียนก็มีประเทศที่เป็นหมู่เกาะ อย่างน้อย 3 ประเทศ (อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และสิงคโปร์) และส่วนหนึ่งของมาเลเซีย เจอราฮู กูเกนธ ระเบียบ และกูปัตร์ การรวมตัวกันจึงสำคัญที่สุดที่จะช่วยให้ทุกประเทศสมาชิกได้รับประโยชน์และมีการพัฒนาไปด้วยกัน ไม่สร้างความลำบากใจ/เสียผลประโยชน์จนถอนตัวออกไปจากประชาคมอย่างที่เกิดขึ้นกับสหภาพยุโรป

1.3 นาโต แผ่ขยายอิทธิพลออกไปรวมเอาประเทศอดีตบริวารของสหภาพโซเวียต เข้ามาเป็นสมาชิกเพิ่ม เนื่องจากเป็นองค์การความร่วมมือทางการทหารและความมั่นคง จนทำให้รัสเซียเกิดความไม่พอใจ เนื่องจากรู้สึกว่าคุณค่าจากชาติตะวันตก และความรู้สึกของชนชั้นนำชาวรัสเซียในมอสโก ที่ยังคงนึกถึงความยิ่งใหญ่ในสมัยโซเวียต และปัจจุบันรัสเซียภายใต้การนำของประธานาธิบดี วลาดิมีร์ ปูติน ได้หวนกลับคืนสู่เวทีโลกแล้ว อาเซียนมีประเทศสมาชิก 10 ประเทศ ค่อนข้างจะครอบคลุมทั้งภูมิภาคแล้ว หากจะมีการขยายรับสมาชิกชาติอื่นเข้ามาเพิ่มเติมจะต้องระมัดระวัง และเป็นไปอย่างสมเหตุผล ไม่เป็นการอิงข้ออิทธิพลของมหาอำนาจ หรือรับสมาชิกอื่นที่จะไปสร้างความเป็นปฏิปักษ์กับชาติมหาอำนาจ

1.4 ความแตกต่างในฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกการใช้สกุลเงินเดียวกัน ระบบวิชาเดียว การศุลกากร และระบบภาษี แม้ว่าสหภาพยุโรปจะไม่สามารถใช้ร่วมกันได้เหมือนกันทั้งหมด แต่การสร้างระบบความร่วมมือดังกล่าวขึ้นมา ย่อมเป็นบทเรียนที่ดีสำหรับอาเซียน

ในการประยุกต์ใช้หรือเลือกใช้เฉพาะที่จะเกิดประโยชน์แก่อาเซียนได้

2. อาเซียนมีหลักการใหญ่คือ ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวหรือแทรกแซงกิจการภายในของประเทศสมาชิก การจะพัฒนาไปให้ได้ใกล้เคียงกับสหภาพยุโรปที่ประเทศสมาชิกมีการละอำนาจอธิปไตยบางส่วนให้กับสหภาพฯ ในองค์กรย่อยภายใน เช่น คณะกรรมาธิการยุโรป คณะมนตรียุโรป รัฐสภายุโรป และคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรป จึงอาจต้องเผชิญกับอุปสรรคความรู้สึกเป็นชาวอาเซียนร่วมกันอย่างกลมกลืนของประชาชนในภูมิภาคซึ่งมีเพียง ลาว กัมพูชา ไทย และเมียนมา ที่มีประเพณี ศาสนา และวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน รวมถึงความรู้ความเข้าใจของพลเมืองอาเซียนต่อการรวมตัวกันเป็นสหภาพ และการที่ต้องแชร์บางอย่างใช้ร่วมกัน

3. อาเซียนไม่ได้รวมตัวกันทางทหารอย่างน่าได้ และกองทัพอของแต่ละประเทศ มีความแตกต่างกันมากทั้งหลักนิยม การจัด และอาวุธยุทโธปกรณ์ จึงไม่ยากที่จะสามารถพัฒนาไปสู่การมีกองกำลังของอาเซียนที่มาจากทุกประเทศสมาชิก รวมทั้งอาเซียนไม่ได้มีคู่ปฏิปักษ์เหมือนนาโต้-รัสเซีย/สหภาพโซเวียต/วอร์ซอร์ รวมถึงอำนาจทางทหารของทุกประเทศสมาชิกรวมกัน ก็อาจไม่มีศักยภาพสูงมากพอที่จะสามารถป้องปรามการแสดงอิทธิพลของมหาอำนาจ สหรัฐฯ จีน รัสเซีย หรืออินเดียได้

4. อาเซียนอาจดูแบบอย่างบางเรื่องขององค์การความร่วมมืออย่างสหภาพแอฟริกา หรือ AU ที่ก่อตั้งในระยะเวลาใกล้เคียงกับอาเซียนเป็นอีกองค์การหนึ่งที่เป็นความร่วมมือในภูมิภาค แม้ว่าจะมีขนาดพื้นที่และประชากรมากกว่าอาเซียน และประเทศสมาชิกส่วนใหญ่เป็นประเทศกำลังพัฒนาที่สามารถพัฒนาความร่วมมือในทุกด้าน รวมถึงการใช้กำลังทหารในการรักษาสันติภาพในภูมิภาคของตนเอง

5. ความเหนียวแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประเทศสมาชิกอาเซียนกับการแสดงบทบาท ท่าที ความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจ ทั้งสหรัฐฯ จีน รัสเซีย ยุโรป และอินเดีย ปัจจุบันเห็นได้ชัดถึงการเข้าไปมีอิทธิพลเหมือนเลือกข้างที่เด่นชัด คือ กัมพูชา พม่า และลาว โอนเอียงไปทางจีน ขณะที่สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ มาเลเซียให้น้ำหนักกับฝ่ายสหรัฐฯ ส่วนประเทศที่เหลือแม้จะพยายามไม่เข้าข้างฝ่ายใด แต่ก็อาจลุ่มไปมาตามแรงบีบคั้นของมหาอำนาจ

การใช้ความเป็นปึกแผ่นเดียวกันของอาเซียนในการกำหนดท่าทีบทบาทของประเทศสมาชิกให้เป็นไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งที่ต้องการ จึงอาจเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะต้องใช้ให้ได้ถูกจังหวะและเวลา แม้ว่าไม่อาจกระทำได้ง่ายนักก็ตาม

6. ปัญหาที่สำคัญซึ่งเกิดจากพฤติกรรมของจีน และสหรัฐฯ ที่อยู่ในเกมการแข่งขันเป็นมหาอำนาจของโลกหลายชั่วที่สร้างความยากลำบากให้อาเซียนในปัจจุบัน

6.1 การที่จีนเข้าไปยึดครองและสร้างท่าเทียบเรือ สนามบิน ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกในบริเวณหมู่เกาะพาราเซล และหมู่เกาะสแปรตลีในทะเลจีนใต้ ซึ่งอยู่ห่างจากแผ่นดินจีน (ชายฝั่งเกาะไหหลำ/ไห่หนาน) ประมาณ 300 และ 1,100 กิโลเมตร ตามลำดับ (หมู่เกาะนิโคบาร์ ที่เป็นดินแดนของอินเดียก็อยู่ห่างจากชายฝั่งอินเดียกว่า 1,000 กิโลเมตร ขณะที่ห่างจากชายฝั่งเมียนมาเพียง 300-400 กิโลเมตร) แม้ว่านักวิเคราะห์จำนวนมากอาจให้ความเห็นว่าจีนดำเนินการเพื่อผลประโยชน์จากทรัพยากรใต้ท้องทะเลของอาณาบริเวณทะเลจีนใต้ จีนใช้เวลามากกว่า 10 ปี รุกคืบเข้ายึดครองและสร้างสิ่งปลูกสร้างรวมถึงเกาะเทียมในบริเวณดังกล่าวจนสำเร็จและใช้งานได้แล้วในปัจจุบัน หากมองในแง่ความสำคัญในที่ตั้งทางยุทธศาสตร์ จีนต้องนำเข้าพลังงานเป็นน้ำมันดิบ 8-9 ล้านบาร์เรลต่อวัน ซึ่งต้องอาศัยเรือบรรทุกน้ำมันเดินทางตามเส้นทางเดินเรือผ่านมหาสมุทรอินเดีย ช่องแคบมะละกา และทะเลจีนใต้ ยังไม่นับรวมเรือบรรทุกสินค้าและบรรทุกพลังงานไปส่งให้ประเทศอุตสาหกรรม อย่างญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และไต้หวัน รวมถึงเรือรบของกองทัพสหรัฐฯ และรัสเซีย ที่ต้องแล่นผ่านเส้นทางแถบนี้ หากถูกปิดกั้นนั้นอาจหมายถึงหายนะของจีน ทั้งอุตสาหกรรมและความเป็นอยู่ของประชาชน หากมองในมุมจีน ทะเลจีนใต้จึงเป็นจุดตายของจีนที่ต้องหาทางควบคุมให้ได้ระดับหนึ่งและยอมไม่ได้ถอยไม่ได้ แต่การดำเนินการดังกล่าวได้สร้างความขัดแย้งเกิดข้อพิพาทกับอีก 5 ชาติในอาเซียน คือ ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย เวียดนาม มาเลเซีย และบรูไน ที่อ้างสิทธิ์เหนือดินแดนดังกล่าวด้วยเหมือนกัน และในทางกลับกันสหรัฐฯ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ก็ย่อมรับรู้ถึงการถูกคุกคามเส้นทางเดินเรือของตนจากจีน ตามหมู่เกาะที่จีนยึดครองเช่นกัน ปัญหาทะเลจีนใต้จึงกลายเป็นประเด็นร้อนที่มีแนวโน้มเผชิญหน้า

กันมากยิ่งขึ้นระหว่างจีน กับ 5 ชาตินสมาชิกอาเซียน รวมทั้ง สหรัฐฯ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และประเทศยุโรป

6.2 การสร้างเขื่อนกั้นแม่น้ำโขงของจีน ที่สร้างผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์ จากแม่น้ำโขงของประเทศอาเซียน อย่าง เมียนมา ไทย ลาว เวียดนาม และกัมพูชา จึงเป็นอีกความอ่อนไหวหนึ่งที่คู่แข่งอย่างสหรัฐฯ ฉกฉวยหยิบยกมาขยายผล ดึงอาเซียนให้ถอยห่างออกมาจากจีน

6.3 การส่งออกการพัฒนาและการลงทุนไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลกของจีน ที่ถูกวิจารณ์ว่า ได้ก่อหนี้ให้กับประเทศเจ้าบ้าน และจีนใช้วิธีการแลกเปลี่ยนกับสัมปทานในกิจการที่ต้องการในระยะยาว นอกจากนี้รูปแบบการลงทุนและพัฒนาอุตสาหกรรมของจีนที่มีก่งชาวจีนเข้าไปดำเนินการเอง โดยกีดกันชนพื้นเมืองออกไปรวมถึงการดำเนินธุรกิจแบบผูกขาดโดยชาวจีน ในอีกด้านหนึ่งจึงสร้างความไม่พอใจให้กับคนท้องถิ่นรวมถึงภาพลักษณ์นี้ที่เกิดขึ้นใน ลาว กัมพูชา และเมียนมา

6.4 การสร้างท่อส่งน้ำมันผ่านรัฐยะไข่ ในเมียนมาของจีนคือ ความพยายามลดการพึ่งพาเส้นทางขนส่งพลังงานผ่านทะเลจีนใต้ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นก่อนที่จะสามารถเปิดใช้ท่อส่งน้ำมันดังกล่าวได้ คือวิกฤตการณ์ในรัฐยะไข่จากการก่อเหตุของกลุ่มมุสลิมโรฮิงจา และกองทัพเมียนมาถูกชาติตะวันตกรวมถึงสหรัฐอเมริกา กล่าวหาว่าละเมิดสิทธิมนุษยชนในรัฐยะไข่ ซึ่งเกิดการอพยพหนีออกนอกประเทศไปอยู่ในบังกลาเทศ เมื่อปี 2558 และยังคงมีปัญหาต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

6.5 โครงการเส้นทางรถไฟความเร็วสูงและเครือข่ายถนนที่เชื่อมต่อจากจีนเข้ามายังประเทศในอาเซียน ออกสู่ท่าเรือทั้งชายฝั่งด้านมหาสมุทรอินเดียและทะเลจีนใต้ ตามยุทธศาสตร์หนึ่งแถบหนึ่งเส้นทางของจีน (BRI : Belt and Road Initiative) ที่มีความคืบหน้าอย่างมากในลาว และกำลังดำเนินการเชื่อมต่อกับเครือข่ายเส้นทางและทางรถไฟในไทย

6.6 การแสดงแสนยานุภาพทางทหารของทั้งสหรัฐฯ และจีน ในบริเวณทะเลจีนใต้ ทั้งการฝึก/ซ้อมรบ และการแล่นเรือรบ หรือใช้เครื่องบินรบบินผ่านเข้ามาในพื้นที่ที่เป็นการยั่วเย้ากัน และทำให้เกิดสภาพความตึงเครียดขึ้นในภูมิภาค

7. อภิสิทธิ์อำนาจไม่ว่าสหรัฐฯ หรือจีน ต่างใช้วิธีการเสริมสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือแบบทวิภาคีคือการแยกเจรจากับแต่ละประเทศสมาชิกอาเซียน โดยที่อาเซียนไม่สามารถใช้ความเป็นปึกแผ่นถ่วงดุลได้ง่าย ดังนั้นประเทศสมาชิกอาเซียนแต่ละประเทศจึงอาจต้องเผชิญกับการถูกมหาอำนาจดึงเข้าเป็นพวกโดยลำพัง ตั้งแต่การชักจูง จูงใจทางการทูต/การเมืองระหว่างประเทศ จนถึงการใช้มาตรการบีบบังคับทางด้านการเมืองภายใน/ระหว่างประเทศ เศรษฐกิจ สังคม การทหาร ฯลฯ

8. แม้ว่าความขัดแย้งของมหาอำนาจที่จะพัฒนาไปสู่การใช้กำลังทหารต่อกันโดยตรง หรือการใช้อาวุธนิวเคลียร์ต่อกันมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นได้ยาก เนื่องจากแต่ละฝ่ายมีศักยภาพสูง ที่จะก่อความเสียหายให้อีกฝ่ายหนึ่งได้พอ ๆ กัน จึงเป็นไปได้มากกว่าที่อาจจะใช้ Soft Power ทุกรูปแบบ หรือมีการพัฒนาใช้สงครามตัวแทน (Proxy War) เพื่อบ่อนทำลายพลังอำนาจของฝ่ายตรงข้ามให้อ่อนแอลงซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อชาติอาเซียนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้จนถึงการทำสงครามแบบผสมผสาน (Hybrid) ที่ยากต่อการตรวจสอบและป้องกัน/ตอบโต้ได้ทันเวลาและส่งผลกระทบต่อชาติสมาชิกอาเซียนเพื่อบรรลุเป้าหมายบีบบังคับให้เข้าร่วมกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

9. การใช้ดินแดนอาเซียนของมหาอำนาจ ดำเนินกิจกรรมเคลื่อนไหวทางการเมืองการทหารในทุกระดับ เช่น การจัดทำข้อตกลงความร่วมมือทางการเมืองการทหารใหม่ ๆ การฝึกซ้อม/ผสม การประชุมสัมมนา การจัดตั้งคลังอาวุธยุทธโธปกรณ์ การขอใช้สิ่งอำนวยความสะดวกทางการเมืองการทหาร (ท่าเรือ สนามบิน สนามฝึก ฯลฯ) การเดินทางเยือนของผู้นำทางการเมือง การสนับสนุนหรือให้ความช่วยเหลือทางการเมืองการทหารในรูปแบบใหม่ ๆ การเพิ่มกิจกรรมความร่วมมือ การแสดงกำลังอวดแสนยานุภาพเพื่อข่มขู่ฝ่ายตรงข้าม

สรุป

ประชาคมอาเซียนโดยประเทศสมาชิก ทั้ง 10 ประเทศ กำหนดกรอบการปฏิบัติความร่วมมือกัน ใน 3 เสาหลัก ครอบคลุมทุกมิติ ซึ่งการพัฒนาเสริมสร้างความร่วมมือในอาเซียน อาจอาศัยแบบอย่างการรวมตัวกันของสหภาพยุโรปและนาโต้ สหภาพแอฟริกัน ตลอดจนองค์การความร่วมมือระดับภูมิภาคอื่น ๆ ในการเป็นประชาคม อย่างไรก็ตามเนื่องจากแต่ละประเทศแต่ละภูมิภาคมีทั้งความเหมือนกันและแตกต่างกัน ชาติสมาชิกอาเซียนเองก็มีความแตกต่างกันในบางด้าน ดังนั้น อาเซียนจึงควรดูความเป็นไปได้ในแต่ละเสาหลักว่าด้านใดจะสามารถเป็นจุดร่วมให้พัฒนาร่วมกันก่อนได้ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยไม่จำเป็นต้องให้ทุกด้านทุกประเด็นเกิดขึ้นพร้อมกัน

การที่อาเซียนยึดมั่นในหลักการเคารพซึ่งกันและกัน อาเซียนจึงอยู่รวมกันมาได้นับตั้งแต่ก่อตั้งจนถึงปัจจุบันกว่า 50 ปี และเป็นที่รู้จักยอมรับในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ อาเซียนเป็นฐานการผลิตในห่วงโซ่อุตสาหกรรมรถยนต์ อุปกรณ์/ชิ้นส่วนไฮเทค เครื่องใช้ไฟฟ้า สิ่งทอ และ

สินค้าอุปโภค/บริโภคอีกจำนวนมาก ในขณะที่สินค้าเกษตร มีผลผลิตพื้นฐานชนิดที่ใกล้เคียงกัน หากการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจประสบความสำเร็จจะช่วยให้อาเซียนมีความเข้มแข็งขึ้น ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับการค้าระหว่างประเทศที่มีการรวมกลุ่มกันในรูปแบบและภูมิภาคต่าง ๆ หลายกลุ่ม

สำหรับการเผชิญกับสภาพแวดล้อมโลกหลายชั่วอานาจ อาเซียนจะต้องพยายามใช้มิติหรือท่าที่เป็นส่วนรวมของอาเซียนในการดำเนินความสัมพันธ์กับมหาอำนาจทุกฝ่าย เพื่อรักษาความเป็นกลางและความเป็นมิตร กับทั้งสหรัฐอเมริกา จีน รัสเซีย อินเดีย และยุโรป ประเทศสมาชิกอาเซียนบางประเทศ อาจถูกกดดันจากมหาอำนาจแบบทวิภาคีที่ไม่อาจปฏิเสธได้ ซึ่งสมาชิกอื่นจะต้องมีความเข้าใจระหว่างกันและตระหนักถึงกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ที่แต่ละชาติย่อมจะถือเอาผลประโยชน์ของชาติตนเป็นหลัก อันเป็นความท้าทายในการรวมตัวกันให้ได้ เข้มแข็งเป็นปึกแผ่น เพื่อให้อาเซียนสามารถยืนหยัดอยู่ได้ในสภาวะที่ความขัดแย้งของชาติมหาอำนาจเกิดขึ้นในทุกมิติ และมีแนวโน้มยกระดับขึ้นตลอดเวลา

บรรณานุกรม

- Yale University Press, **The South China Sea: The Struggle for Power in Asia**, Bill Hayton, First Edition October 28, 2014
- Oxford University Press, **Mission Failure: America and the World in the Post-Cold War Era**, Michael Mandelbaum, 1st edition, April 5, 2016
- Oxford University Press, **The Arab Spring: Pathways of Repression and Reform**, Jason Brownlee, Tarek Masoud and Andrew Reynolds, April 26, 2015
- The White House, **Summary of 2018 National Defense Strategy of The United States of America**, Sharpening the American Military's Competitive Edge, 2018
- The White House, **National Security Strategy of the United States of America**, December 2017.
- Federal Academy for Security Policy, **Security Policy Working Paper, No. 13/2018**, , Thomas Eder, 2018
- Mercator Institute for China Studies (MERICS), **China Global Security Tracker: No.5**, January – June 2019, Helena Legarda, 2019
- Mercator Institute for China Studies (MERICS), **ECONOMIC INDICATORS-Quarterly analysis of economic trends in China Q2/2019 China's economy in the 2nd quarter: Controlled shift to lower growth levels**, Max J. Zenglein, 2019
- The Center for East European Policy Studies University of Latvia Press, **Fortress Russia: Political, Economic, and Security Development in Russia Following the Annexation of Crimea and its Consequences for the Baltic States**, Roman Dobrokhoto, Aleksandr Golts, Riina KaliJurand, Andis Kudors, Ainars Lerhis, Nerijus Maliukevicius, Dmitry Oreshkin, Simonas Algirdas Spurga, Sergey Utkin and Liudas Zdanavicius, 2016
- Office of The Secretary Of Defense, **Military And Security Development Involving the People's Republic of China 2019**, Annual Report to Congress, 2019
- Defense Intelligence Agency, **Russia Military Power: Building Military to Support Great Power Aspirations**, 2017
- The State Council Information Office of the People's Republic of china, **China's National Defense in the New Era**, 2019
- Doubleday, **Flash Points: The Emerging Crisis in Europe**, George Friedman, First Edition, 2015
- <https://www.worldometers.info/world-population/world-population-by-year/>
- http://www.popterms.mahidol.ac.th/newsletter/showarticle.php?articleid=286__
- <https://www.stou.ac.th/stouonline/LOM/data/sec/Lom6/05-01.html>
- <https://www.posttoday.com/world/625388>
- <https://www.abnewstoday.com/12411>
- <http://www.au.int>
- https://www.oic-oci.org/page/?p_id=52&p_ref=26&lan=en
- <http://news.sina.com.cn/o/2018-06-11/doc-ihcufqif5810884.shtml>